

# “สุนัข” กลายเป็น “หมา”: ข้อสังเกตจากบริบทภาษา สังคม และศาสนา

From “Sunakha” to “Maa”:

An Observation on the Context of Language, Society and Religion

โกวิท พิมพวง

Kowit Pimpuang

รองศาสตราจารย์ ดร. ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Associate Professor, Ph.D. Department of Thai Language, Faculty of Humanities, Kasetsart University, fhunkwp@ku.ac.th

## บทคัดย่อ

บทความวิชาการเรื่อง “สุนัขกลายเป็นหมา : ข้อสังเกตจากบริบทภาษา สังคม และศาสนา” นี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอข้อสังเกตเกี่ยวกับคำและความหมายของ คำศัพท์ภาษาบาลี “สุนัข” (สุนัข ภาษาสันสกฤต) ตลอดทั้งการใช้คำว่า “หมา” เชื่อมโยง กับบริบทการใช้ในสังคมไทยผ่านสำนวนต่าง ๆ จากการศึกษาข้อมูลทำให้พบว่า คำว่า สุนัข ดังเดิมจะเป็นคำที่มีความหมายในเชิงบวก โดยสามารถจำแนกความหมายได้ 5 กลุ่ม คือ 1) สัตว์ที่มีเลืงงาม คือ เป็นสัตว์ไม่ชอบเลืง 2) สัตว์ที่เชื่อฟัง คือ เชื่อฟังคำ และคำสั่งเมื่อได้ฟังเสียงของเจ้าของ 3) สัตว์ที่จับกระต่ายเป็นต้น 4) สัตว์ที่มีความว่องไว และ 5) สัตว์ที่มีนิสัยชอบเดินไปเรื่อย ๆ และเนื่องจากพฤติกรรมของสุนัขที่ชอบเดินไป เรื่อย ๆ อย่างอิสระ อาจไปทำบางสิ่งจนทำให้ผู้คนไม่พอใจ ดังนั้น จึงทำให้คนในบริบท สังคมไทยโดยมากมองสุนัขในภาพลบ จนกลายมาใช้คำเรียกสุนัขว่า “หมา” คำนี้มีกม ความหมายในเชิงหยาบและไม่สุภาพ เป็นคำไทยซึ่งพบได้เช่นกันในภาษาอื่น ๆ ของ ภาษาตระกูลไทมีภาษาไทพ่าเก เป็นต้น โดยใช้เปรียบเพื่อบอกถึงบางสิ่งที่ดี่า เช่นเดียวกับสังคมไทยที่สามารถสังเกตได้จากสำนวนต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับหมา มีหมาหมู่ เป็นต้น คนไทยส่วนใหญ่จะใช้สำนวนเหล่านี้ในด้านลบ

**คำสำคัญ:** สุนัข, หมา, ภาษา, ศาสนา, สังคมไทย

## Abstract

This academic article entitled “from Sunakha to *Maa*: an observation on the context of languages, society and religions” consists of the objectives to present an observation on the terms and their meanings of Pali ‘*sunakha*’ (*shunaka*, *Sanskrit*) and explore the use of the term ‘*maa*’ (dog) in relation to the context of Thai society. As studied, it was found that originally the term ‘*sunakha*’ has positive meanings and all the meanings can be divided into 5 groups namely; 1) an animal has beautiful nails; it does not hide its nails 2) an animal obeys the owner; it obeys the words and commands after listening to the sounds of owner 3) an animal can hunt others such as rabbits etc., 4) an animal is the fleet one and 5) an animal prefers to walk around. Due to the behavior of dog freely walked around, it may make people unsatisfied with doing some things. Therefore, people mostly gave their negative views toward the dog in the context of Thai society until they used the term ‘*maa*’ meaning rude and impolite. To support the earlier mentioned matter, it can be observed on the different idioms related to dog such as *maa moo* (bullying one man in large numbers) etc. Thai people mostly used such the idioms in the negative view.

**Keywords:** Sunakha, Maa, Language, Religion, Thai Society

## 1. ความนำ

เมื่อกล่าวถึงสุนัข อาจมีหลายคนเกิดความสงสัยว่า แท้ที่จริงคำว่า “สุนัข” ที่ใช้กันนี้ มาจากภาษาอะไร มีความหมายอะไรบ้าง และที่สำคัญแล้วเหตุใดประเทศไทยบางครั้งจึงเรียกว่าสุนัขบ้าง หมาบ้าง แล้วในมุมมองของพระพุทธศาสนาหรือแม้แต่ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ได้มีกล่าวถึงสุนัขหรือหมานี้ไว้หรือไม่ และหากเมื่อมีการกล่าวถึงสัตว์ชนิดนี้แล้ว ได้กล่าวถึงอย่างไรบ้าง ประเด็นคำถามเหล่านี้ทำให้ผู้เขียนเกิดความสนใจที่จะสืบค้นข้อมูลและได้นำเสนอเป็นข้อสังเกตเกี่ยวกับสุนัขหรือหมาต่อไป

## 2. “หมา” ในบริบทภาษา

คำที่มีความหมายว่า “หมา” มีอยู่หลายคำในภาษาที่มีอิทธิพลต่อภาษาไทย คือ ภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต ผู้เขียนรวบรวมได้ทั้งหมด 14 คำ ได้แก่ 1) สุนข (ภาษาบาลี) 2) สุนก (ภาษาสันสกฤต) 3) สา (ภาษาบาลี) 4) สาน (ภาษาบาลี) 5) กุกกูร (ภาษาบาลี) 6) สุวาน (ภาษาบาลี) 7) สุวณ (ภาษาบาลี) 8) ศวาน (ภาษาสันสกฤต) 9) สุน (ภาษาบาลี) 10) สุน (ภาษาบาลี) 11) สุน (ภาษาบาลี) 12) สุน (ภาษาบาลี) 13) โสณ (ภาษาบาลี) และ 14) สรมา (ภาษาสันสกฤต) ซึ่งคำทั้ง 14 คำนี้ผู้เขียนจัดกลุ่มได้ทั้งหมด 7 กลุ่ม โดยจัดคำที่เขียนคล้ายกันไว้ในกลุ่มเดียวกัน ดังต่อไปนี้

### 2.1 สุนข, สุนก

คำว่า “สุนัข” (ภาษาบาลี) แปลว่า สัตว์ที่ไปเรื่อย ๆ สัตว์ที่เชื่อฟังคำของเจ้าของ และสัตว์ที่มีเล็บงาม (พระธรรมกิตติวงศ์, 2550: 719)

ส่วนคำว่า “สุนก” (ภาษาสันสกฤต) แปลว่า หมาที่อายุน้อย ๆ หรือหมาที่ตัวเล็ก ๆ หรือใช้สำหรับเรียกหมาทั่ว ๆ ไปก็ได้ (Monier-Williams, 2002: 1083)

## 2.2 สา

คำว่า “สา” (ภาษาบาลี) แปลว่า หมาคือสัตว์ที่ไป คือเดินวิ่งเรื่อยไป และฟังคำหรือเสียงของเจ้าของ (พระธรรมกิตติวงศ์, 2550: 688)

## 2.3 สาน

คำว่า “सान” (ภาษาบาลี) แปลว่า สัตว์ที่เดินวิ่งเรื่อยไปและฟังคำหรือเสียงของเจ้าของ (พระธรรมกิตติวงศ์, 2550: 691)

## 2.4 กุกุร

คำว่า “กุกุร” (ภาษาบาลีสันสกฤต) แปลว่า สุนัข, สัตว์ที่จับกระต่ายเป็นต้น (พระธรรมกิตติวงศ์, 2550: 174)

## 2.5 สุวาน, สุวณ, สุวาน

คำว่า “สุวาน” (ภาษาบาลี) “สุวณ” (ภาษาบาลี) และ “สุวาน” (ภาษาสันสกฤต) แปลว่า สัตว์ คือสุนัขหรือหมาที่ไปเรื่อย ๆ และฟังเสียงหรือคำของเจ้าของ (พระธรรมกิตติวงศ์, 2550: 722)

## 2.6 สุน, สุน

คำว่า “สุน” (ภาษาบาลี) และ “สุน” (ภาษาบาลี) แปลว่า สัตว์ที่ไปเรื่อย ๆ (พระธรรมกิตติวงศ์, 2550: 725)

## 2.7 สุน, สุน, โสณ

คำว่า “สุน” (ภาษาบาลี) “สุน” (ภาษาบาลี) และ “โสณ” (ภาษาบาลี) แปลว่า สัตว์ที่เชื่อฟังเสียงหรือคำของเจ้าของ (พระธรรมกิตติวงศ์, 2550: 688)

## 2.8 สรมา

คำว่า “สรมา” (ภาษาสันสกฤต) แปลว่า สัตว์ที่มีความว่องไว เป็นชื่อของสุนัขเพศเมีย ซึ่งมีความเกี่ยวข้องและคอยรับใช้พระอินทร์ หรือเทพเจ้าทั้งหลาย (Monier-Williams, 2002: 1182)

จากคำภาษาบาลีและสันสกฤตดังกล่าวข้างต้น แต่ละคำนั้นจะมีความหมายแตกต่างกันออกไป สามารถสรุปความหมายได้ ดังนี้

**ตารางที่ 1** คำและความหมายของคำในภาษาบาลีสันสกฤตที่หมายถึง “หมา”

| ที่ | คำศัพท์ | ความหมาย<br>ที่ 1<br>(สัตว์ใบ<br>เรื่อยๆ) | ความหมาย<br>ที่ 2<br>(สัตว์เชื่อง<br>เจ้าของ) | ความหมาย<br>ที่ 3<br>(สัตว์มีเล็บ<br>งาน) | ความหมาย<br>ที่ 4<br>(สัตว์จับ<br>กระต่าย) | ความหมาย<br>ที่ 5<br>(สัตว์ที่<br>วิ่งไว) |
|-----|---------|-------------------------------------------|-----------------------------------------------|-------------------------------------------|--------------------------------------------|-------------------------------------------|
| .1  | สุนข    | ✓                                         | ✓                                             | ✓                                         | -                                          | -                                         |
| .2  | สุนก    | ✓                                         | ✓                                             | ✓                                         | -                                          | -                                         |
| .3  | สา      | ✓                                         | ✓                                             | -                                         | -                                          | -                                         |
| .4  | सान     | ✓                                         | ✓                                             | -                                         | -                                          | -                                         |
| .5  | กุกกูร  | -                                         | -                                             | -                                         | ✓                                          | -                                         |
| .6  | สุวาน   | ✓                                         | ✓                                             | -                                         | -                                          | -                                         |
| .7  | สุวณ    | ✓                                         | ✓                                             | -                                         | -                                          | -                                         |
| .8  | ศวาน    | ✓                                         | ✓                                             | -                                         | -                                          | -                                         |
| .9  | สุน     | ✓                                         | -                                             | -                                         | -                                          | -                                         |
| .10 | สุน     | ✓                                         | -                                             | -                                         | -                                          | -                                         |
| .11 | สุน     | -                                         | ✓                                             | -                                         | -                                          | -                                         |
| .12 | สุน     | -                                         | ✓                                             | -                                         | -                                          | -                                         |
| .13 | โสณ     | -                                         | ✓                                             | -                                         | -                                          | -                                         |
| .14 | สรมา    | -                                         | -                                             | -                                         | -                                          | ✓                                         |

จากคำทั้ง 14 คำ นี้มีคำที่ไทยยืมมาจากภาษาบาลีสันสกฤตที่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานจำนวน 8 คำ ได้แก่ สุนข สุนก สา กุกกูร สุวาน ศวาน สุน โสณ ส่วนคำว่า สรมา ไม่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน แต่คำทั้งหมดนี้มีความหมายว่า “หมา” ในภาษาไทย และคำว่า หมา นี้ก็พบในวรรณกรรมต่าง ๆ ทั้งของคนอินเดีย คนไทนอกประเทศไทยเช่นรัฐอัสสัม เป็นต้น และคนไทยในประเทศไทย

ตำนานของอินเดียโบราณมีการกล่าวถึงหมาเพศเมียหรือแม่หมานามว่า “สรมา” ไว้ในคัมภีร์ฤคเวท (R.V. 10,14,10.) ว่า “สรมา” เป็นหมาที่มีความเกี่ยวข้องคอยช่วยเหลือพระอินทร์และเทพเจ้าทั้งหลายของฮินดู (Monier-Williams, 2002: 1182) และแม้ในวรรณคดีพุทธศาสนามีไตรภูมิพระร่วง เป็นต้นและในวรรณคดีไทยมีเรื่องขุนช้างขุนแผน เป็นต้น ก็มีการกล่าวถึงหมาอยู่หลายที่ แม้หมาจะเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตคนแต่คนไทยก็ได้ให้ราคาหมาเทียบเท่าคน ถึงหมาจะอยู่ในถ้อยคำสำนวนที่ใช้ในชีวิตประจำวัน แต่ก็ต่ำชั้นกว่าคน มักเปรียบหมากับคนที่นิสัยเสีย ความประพฤติร้ายกาจ กวีเอ่ยถึงหมาในวรรณคดีก็ได้ยกย่องแต่อย่างใด ดังจะเห็นได้จากหลายต่อหลายตอนในเสภาเรื่อง “ขุนช้างขุนแผน” (อาญา อารัมภีร์, 2564)

โดยเฉพาะอย่างยิ่งคำในภาษาตระกูลไทมีภาษาไทพ่าเกเป็นต้น ก็พบการใช้คำว่าหมา นี้เช่นเดียวกัน ดัง Boruah (2014: 13) ได้รวบรวมคำศัพท์เกี่ยวกับสัตว์ มีหมา เป็นต้น เพื่อนำมาเปรียบเทียบกับระหว่างภาษาไทยและภาษาไทพ่าเก อีกทั้งยังพบคำว่าหมา ดังกล่าวนี้น ในการศึกษาเชิงภาษาศาสตร์เปรียบเทียบกับด้านสัทวิทยาและวิวยาหน่วยคำอีกด้วย (Dhongde and Wilaisak Kingkham,1992) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้เขียนยังได้สัมภาษณ์เพิ่มเติมกับคุณหญิงอด เวียงแก่น (Ngiyot Weingken) ชาวไทพ่าเกในรัฐอัสสัมซึ่งรับราชการครูอยู่ที่โรงเรียนในหมู่บ้านไทพ่าเก จึงทำให้ทราบว่ คำว่า หมา นี้มีใช้ในภาษาไทพ่าเก มีลักษณะเป็นคำนามทั่วไปที่มีไว้ใช้ทั่วไปเพื่อสื่อถึงสุนัข อย่างไรก็ตาม บางครั้งก็นำคำอันสื่อถึงพฤติกรรมของ หมา นี้ไปเปรียบเทียบกับคนหรือสิ่งของที่ต่ำ เช่นเดียวกันกับที่คนไทยในประเทศไทยใช้สื่อความหมาย (สัมภาษณ์, 2567)

### 3. การจัดกลุ่มความหมายของคำที่มีความหมายว่า “หมา”

จากความหมายของคำภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตที่ผู้เขียนได้นำเสนอไว้ในข้อความที่ผ่านมา ทำให้ผู้เขียนสามารถจำแนกความหมายของคำออกเป็นกลุ่มต่าง ๆ ได้จำนวน 5 กลุ่ม ดังต่อไปนี้

1) สัตว์ที่มีเล็บงาม คือ เป็นสัตว์ไม่ข่อนเล็บ (กายภาพ) ว่าด้วยลักษณะทางกายภาพของสุนัขจะมีเล็บแตกต่างกันออกไป

2) สัตว์ที่เชื่อฟัง คือ เชื่อฟังคำและเสียงของเจ้าของหรือเจ้านาย (เจตภาพ) ว่าด้วยลักษณะนิสัยใจคอของสุนัขว่าเป็นสัตว์ที่เชื่อฟังง่าย

3) สัตว์ที่จับกระต่ายเป็นต้น (สัญชาตญาณ) ว่าด้วยการออกหาสัตว์อื่น ๆ กินมีกระต่าย เป็นต้น

4) สัตว์ที่มีความว่องไว (บุคลิกภาพ) ว่าด้วยลักษณะการเดินหรือวิ่งที่มีความว่องไว

5) สัตว์ที่มีนิสัยชอบเดินไปเรื่อย ๆ (พฤติกรรม) ว่าด้วยลักษณะการอยู่และเดินไปมาของสุนัข ซึ่งสามารถเดินไปไหนมาไหนได้อย่างอิสระ

จากการจัดกลุ่มความหมายของคำว่า สุนัขหรือหมา ดังกล่าวข้างต้นนี้ เมื่อนำจำนวนคำภาษาบาลีและสันสกฤตที่มีความหมายเกี่ยวกับสุนัขหรือหมามาจำแนกแล้ว ทำให้ได้ทราบว่า คำว่า สุนัขหรือหมานี้มีการให้ความหมายที่ซ้ำกัน ตลอดจนมีความหมายเดียว ดังตารางข้างล่างนี้

**ตารางที่ 2** กลุ่มความหมายของคำว่า “สุนัข” หรือ “หมา”

| ที่ | ความหมาย             | จำนวนครั้ง |
|-----|----------------------|------------|
| 1.  | สัตว์เชื่อฟังเจ้าของ | 11         |
| 2.  | สัตว์ไปเรื่อย ๆ      | 9          |
| 3.  | สัตว์มีเล็บงาม       | 2          |
| 4.  | สัตว์มีความว่องไว    | 1          |
| 5   | สัตว์จับกระต่าย      | 1          |

จากการสังเกตความถี่ของความหมายที่ได้นำเสนอข้างต้น ความหมายทั้งหมดเป็นไปในทิศทางที่ดี (Positive) กล่าวคือ สัตว์เชื่อฟังเจ้าของ สัตว์ไปเรื่อย ๆ สัตว์มีเล็บงาม และสัตว์มีความว่องไว และยังพบว่า “หมา” ซึ่งมีความหมายทางลบ (Negative) อาจเกิดขึ้นหลังจากเลยความหมายที่ 5 (สัตว์จับกระต่ายเป็นต้น) ไปแล้ว คือพอขาดเจ้าของดูแล ก็ขัดเซพเนจรเรื่อยไปตามพฤติกรรมและนิสัย อาจไปทำในสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาของผู้คน จึงทำให้เกิดความหมายทางลบ

#### 4. การเปรียบเทียบหมาในฐานะสัตว์ดิรัจฉานกับมนุษย์

เนื่องจากหมานี้เป็นสัตว์ชนิดหนึ่งและเป็นสัตว์เดรัจฉานด้วย เพื่อให้เข้าใจถึงความแตกต่างระหว่างสัตว์เดรัจฉานกับมนุษย์อย่างชัดเจนก่อน ดังนั้น ผู้เขียนจะได้นำเสนอต่อไป

##### 4.1 สัตว์

คำว่า “สัตว์” แปลว่า ผู้ซึ่งติดและหมกมุ่นอยู่ในรูปารมณ์ เป็นต้น (พระธรรมกิตติวงศ์, 2550: 656) สัตว์ดังกล่าวมีหลายชนิด ยกตัวอย่างเช่น คน สุนัข แมว

##### 4.2 ดิรัจฉ ดิรัจฉาน หรือ เดรัจฉาน

คำว่า ดิรัจฉ (ดิรัจฉ) ดิรัจฉาน (ดิรัจฉาน) หรือ เดรัจฉาน (เดรัจฉาน) แปลว่า สัตว์ผู้ไปขวาง คือเจริญเติบโตไปทางขวาง ตรงกันข้ามกับมนุษย์ที่โตไปทางสูง (พระธรรมกิตติวงศ์, 2550: 294)

##### 4.3 มนุษย์

คำว่า “มนุษย์” แปลว่า สัตว์ที่มีใจ (ความรู้สึกรู้จักคิด) สูงกว่าปวงสัตว์ดิรัจฉานทั่วไป ผู้รู้สิ่งที่เป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์ และผู้เป็นเหล่ากอของพระมनु (พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ, 2513: 600)

จากการสังเกตความหมายของคำว่า “สัตว์” ดังกล่าวข้างต้น ทำให้เข้าใจคำว่า “สัตว์ดิรัจฉาน” กับ “สัตว์มนุษย์” นั้น มีความแตกต่างกัน สิ่งทำให้แตกต่างกันอย่างชัดเจนที่สุดระหว่างสัตว์ดิรัจฉานกับสัตว์มนุษย์ ได้แก่ เรื่องของคุณภาพทางจิตใจ อย่างไรก็ตาม บางครั้งก็วัดกันได้ยาก เนื่องจากบางครั้งสัตว์มนุษย์ (ผู้มีใจสูง) ก็อาจกลายเป็นผู้มีจิตใจต่ำหยาบช้าสามานย์ได้เช่นกันเมื่อได้แสดงออกซึ่งพฤติกรรมอันต่ำช้า ตรงกันข้ามกับคำว่า มนุษย์ผู้มีใจสูง ก็เป็นไปได้

#### 5. “หมา” ในบริบทสังคม

เมื่อได้กล่าวถึงความหมายของสุนัขดังกล่าวมาข้างต้นตามที่มาในภาษาบาลีและสันสกฤตผ่านทั้งด้านพฤติกรรม สัญชาตญาณ เจตภาพ บุคลิกภาพ และกายภาพของสุนัขแล้ว จะเห็นได้ว่าเป็นเชิงบวกหรือภาพลักษณ์ยังดีอยู่ แต่เมื่อมองในบริบท

สังคมไทย ทั้งนี้อาจพิจารณาจากคำสำนวนที่คนในสังคมไทยได้ใช้เพื่อการสื่อสาร ทำให้เห็นการสะท้อนมโนทัศน์ที่มีต่อสุนัขหรือหมาในสายตาของมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การสะท้อนสุนัขที่ยังภาพลักษณ์ดีอยู่แล้วกลายมาเป็นหมาซึ่งเป็นภาพลักษณ์ที่ไม่ดีนั้น อาจเนื่องมาจากพฤติกรรมของสุนัขซึ่งเมื่อเลยพ้นความหมายที่ 5 คือเป็นสัตว์ขอบจับกระต่ายเป็นต้นไปแล้ว พอขาดเจ้าของดูแล ก็ซัดเซพเนจรเรื่อยไปตามพฤติกรรมและนิสัยที่ไม่สร้างความพอใจแก่ผู้คน สุนัขจึงกลายเป็นภาพด้านลบมีคำเรียกว่า หมา ขึ้นมา ซึ่งสำนวนที่เกี่ยวข้องกับหมานี้มีอยู่หลายสำนวนด้วยกัน

ข้อความดังกล่าวข้างต้นนั้นมีความสอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับความคิดเห็นของสมบัติ พลายน้อย (2553: 13) ซึ่งท่านได้กล่าวถึงสำนวนเกี่ยวกับสุนัขหรือหมาไว้อย่างน่าสนใจว่า “สำนวนเกี่ยวกับสุนัขมีมากเหมือนกัน แต่มักจะเป็นเรื่องเสีย ๆ จากการสังเกตรูปคำสำนวนหรือภาษาที่เกี่ยวกับสุนัขหรือหมา” จากการพิจารณาคำพูดของสมบัติ พลายน้อย ที่ผู้เขียนได้นำมาอ้างอิงข้างต้น สามารถกล่าวได้ว่า คำสำนวนเกี่ยวกับสุนัขหรือหมามักจะเป็นคำที่ไม่สุภาพเสียโดยมาก เช่นเดียวกับ ญาดา อารัมภีร์ (2564) ก็ได้กล่าวว่า สำนวนไทยเกี่ยวกับหมามีเป็นจำนวนมากที่หมายถึงคน เช่น หมากูกน้ำร้อนลวก หมากู้ไม่มีไครยกหาง หมากกลางถนน หมากจนตรอก หมาลอบกัด หมากัดไม่เท่า หมาท่าไม่กัด หมาทอยอกไก่ หมาทวงก้าง หมาในรางหญ้า หมาทางด้วน หมาหมู่ หมาทัวเนา ฯลฯ ส่วนใหญ่เกิดจากการนำเอาพฤติกรรมและนิสัยใจคอของหมามาเปรียบกับคนหลายประเภท เพราะฉะนั้น ในที่นี้ ผู้เขียนจึงจะขอนำเสนอสำนวนที่เกี่ยวกับสุนัขหรือหมามาแสดงพอเป็นตัวอย่าง ดังนี้

### 5.1 หมากัดอย่ากัดตอบ

สำนวนว่า “หมากัดอย่ากัดตอบ” หมายถึง อย่าลดตัวลงไปต่อสู้หรือต่อปากต่อคำกับคนพาล หรือคนที่มีศักดิ์ต่ำกว่า (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 1299) เปรียบได้กับพฤติกรรมของคนเมื่อถูกสุนัขหรือหมากัดหรือทำร้าย ก็ไม่ควรลดตัวเองลงไปทำร้ายตอบกับสุนัขหรือหมาแต่อย่างใด เพราะอาจถูกมองไม่ดีหรือไม่คุ้มค่ากับการลดตัวลงไป คำว่า “หมา” ในที่นี้ ยังมีนัยหมายถึงคนพาลหรือคนที่มีศักดิ์ต่ำกว่าตน

## 5.2 หมาไล่เนื้อ

สำนวนว่า “หมาไล่เนื้อ” หมายถึง คนที่รับใช้ผู้อื่นเมื่อเวลาว่างทำประโยชน์ให้ผู้อื่นเป็นนาก็เมตตาเลี้ยงดู แต่เมื่อทำประโยชน์ไม่ได้แล้ว ผู้เป็นนายก็ทอดทิ้งไม่ไยดี หรือหาเรื่องลงโทษขับไล่ใส่ส่ง เป็นต้น (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 1300) เปรียบได้กับพฤติกรรมของสุนัขหรือหมาเวลาที่มีประโยชน์ต่อเจ้าของ ก็มักพาออกไล่เนื้อ แต่ถ้าสุนัขป่วยหรือทำประโยชน์อะไรให้ไม่ได้แล้ว สุนัขก็มักจะถูกทอดทิ้ง หรือเจ้าของไม่ไยดีอีกต่อไป

## 5.3 หมาหัวเนา

สำนวนว่า “หมาหัวเนา” หมายถึง คนซึ่งเป็นที่รังเกียจของคนอื่นจนไม่สามารถเข้ากับใครได้ คนที่ไม่มีใครรักหรือคบหา (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 1300) สำนวนสะท้อนถึงคนเลี้ยงสุนัขไว้เป็นเพื่อนเล่นในบ้าน เมื่อสุนัขสุขภาพดี ศีรษะไม่มีแผล เจ้าของมักจะเล่นด้วยการลูบหัว เป็นต้น แต่ถ้าสุนัขเจ็บป่วย หัวมีแผลเน่าเป็นหนอง เจ้าของไม่ให้การรักษา กลับรังเกียจ และก็ขับไล่ใส่ส่งในที่สุด

## 5.4 หมาหมู่

สำนวนว่า “หมาหมู่” หมายถึง กลุ่มคนที่กลุ่มรวมทำร้ายคนคนเดียว (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 1300) พฤติกรรมเช่นนี้ของคนเปรียบเทียบกับพฤติกรรมของสุนัขหรือหมาที่มีก๊ออาศัยอยู่รวมกันเป็นหมู่หรือฝูง เมื่อตัวใดตัวหนึ่งในฝูงกัดกันกับตัวอื่น ๆ สุนัขหรือหมาในฝูงเดียวกันนั้นก็จะเข้าไปร่วมด้วยช่วยกันกัดและรุมทำร้ายสุนัขตัวอื่นด้วย

## 5.5 หมาสองราง

สำนวนว่า “หมาสองราง” หมายถึง คนที่ทำตัวเข้าด้วยทั้งสองฝ่าย (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 1300) กล่าวคือ พฤติกรรมของบุคคลที่ทำตัวฝักใฝ่เข้าด้วยกันทั้งสองฝ่ายที่ไม่เป็นมิตรโดยมุ่งหวังเพียงประโยชน์เพื่อตน เปรียบได้กับสุนัขหรือหมาเวลาที่สองฝ่ายหรือฝูงจะกินอาหารกัน บางตัวมุ่งหวังประโยชน์เพื่อตัวเอง ก็จะเข้าไปหาฝ่ายนี้บ้างฝ่ายโน้นบ้าง เพื่อให้ทั้งสองฝ่ายได้พอใจตนจนนำไปสู่การได้ประโยชน์จากตรงนั้น

#### 5.6 หม่าซี่ไม่มีไครยกหาง

สำนวนว่า “หม่าซี่ไม่มีไครยกหาง” หมายถึง คนที่ชอบยกตัวเอง คนโอ้อวด (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 1299) เปรียบได้กับพฤติกรรมของคนที่ชอบโอ้อวดตัวโดยไม่ มีใครเป็นผู้กล่าวชม จึงชอบยกตัวเองเสียเอง ทำให้ดูไม่ค่อยดีในสายตาของผู้อื่น พฤติกรรมแบบนี้คล้ายกับสุนัขเวลาจะถ่ายมูล ก็จะต้องยกหางตัวเองขึ้นแล้วจึงถ่ายโดยที่ ไม่มีสุนัขตัวอื่น ๆ คอยยกให้มันเอง

#### 5.7 หม่าหางด้วน

สำนวนว่า “หม่าหางด้วน” หมายถึง คนที่ทำอะไรผิดพลาดจนได้รับความอับอาย แล้วชวนให้ผู้อื่นทำตาม (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 1300) โดยยกย่องการกระทำนั้นว่า ดีควรเอาอย่าง

#### 5.8 หม่าซี่เรื้อน

สำนวนว่า “หม่าซี่เรื้อน” หมายถึง คนที่น่ารังเกียจ ไม่ควรคบหาสมาคมด้วย (ใช้ กล่าวถึงผู้อื่นด้วยความดูถูกเหยียดหยาม) (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 1299) เปรียบได้ กับสุนัขหรือหมาที่เป็นโรคผิวหนังที่เรียกว่าโรคเรื้อน ทำให้ผิวหนังพุพองและขรุขระ เมื่อ คนมองดูแล้วมันน่ารังเกียจและขยะแขยง เพราะขนมันจะร่วงเกือบทั้งหมด มองเห็นเป็น สะเก็ดแห้งกรัง มีหนอง หรือเลือดออกเกือบทั่วตัว จึงกลายเป็นที่รังเกียจของคนทั่วไป

#### 5.9 หม่าบ้าพาลกระแซง

สำนวนว่า “หม่าบ้าพาลกระแซง” หมายถึง คนที่อาละวาดพาลหาเรื่อง ทำให้ รุนวายเป็นไปหมด (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 1300) เปรียบเหมือนกับหมาบ้า มักจะไม่ อยู่นิ่งเฉย จะเที่ยวเดินไปเรื่อย เมื่อเจออะไรก็เข้าทำร้ายได้ตลอดเวลา ดังนั้น ถ้า ใครมีพฤติกรรมคล้ายกับพฤติกรรมของหมาบ้าดังกล่าวนี้ มักจะถูกเรียกว่า “หม่าบ้าพาล กระแซง”

#### 5.10 หมาลอบกัด

สำนวนว่า “หมาลอบกัด” หมายถึง คนที่ลอบทำร้ายหรือกลั่นแกล้งผู้อื่นลับหลัง การกระทำที่ชอบทำร้ายผู้อื่นลับหลัง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 1300) ไม่กล้าที่จะทำ ต่อหน้า เปรียบได้กับพฤติกรรมของสุนัขที่มักจะไม่พุ่งตรงเข้ากัดซึ่งซึ่งหน้าทันที ส่วน

ใหญ่มักจะเข้ากัตตอนคนเปลอ ไม่กล้าที่จะเข้ากัตต่อหน้าคน อาจจะด้วยความกลัวหรือยังไม่มีจังหวะที่เหมาะสมในการเข้าทำร้าย

#### 5.11 หมาเห่าไม่กัต

สำนวนว่า “หมาเห่าไม่กัต” หมายถึง คนที่ดีแต่ส่งเสียงอะอะอวดเก่ง แต่ไม่ยอมต่อสู้หรือตอบโต้ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 1300) เปรียบได้กับพฤติกรรมของสุนัขหรือหมา โดยเฉพาะตัวที่ขบส่งเสียงเห่าเวลาเห็นคน ส่วนมากสุนัขหรือหมาที่ส่งเสียงเห่าเพื่อให้คนได้รู้ตัวก่อนนั้นมักจะไมกัตคน

#### 5.12 หมากัตไม่เห่า

สำนวนว่า “หมากัตไม่เห่า” หมายถึง คนที่ต่อสู้หรือตอบโต้โดยไม่เตือนล่วงหน้า (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 1299) เปรียบได้กับพฤติกรรมของสุนัขหรือหมา ส่วนมากสุนัขหรือหมาที่ดุหรืออยากจะเข้ากัตหรือทำร้ายผู้คน มักจะไม่ค่อยเห่า แต่ถ้าได้จังหวะพอดี ก็จะพุ่งเข้ากัตหรือทำร้ายทันทีโดยไม่จำเป็นต้องส่งเสียงเห่าเพื่อให้ผู้คนได้รู้ตัวสำนวนนี้จะตรงกันข้ามกับสำนวนว่า “หมาเห่าไม่กัต” ที่ได้นำเสนอแล้วก่อนหน้านี้

#### 5.13 กินเหมือนหมูอยู่เหมือนหมา

สำนวน “กินเหมือนหมูอยู่เหมือนหมา” หมายถึง เละเทะไม่มีระเบียบ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2525: 99) กล่าวคือ เมื่อสุกรและสุนัขนอนอยู่ในที่ที่เจ้าของจัดให้อาการต่าง ๆ ตลอดทั้งพฤติกรรมของทั้งสุกรและสุนัขก็จะเป็นระเบียบเรียบร้อย มีความสปรกและะเทะในที่ต่าง ๆ เป็นอย่างมาก ดังนั้น ใครเป็นอยู่อย่างละะเทะไม่มีระเบียบเรียบร้อย มักจะถูกเปรียบเทียบกับพฤติกรรมของสุกรและสุนัข

#### 5.14 หมาเห็นข้าวเปลือก

สำนวนว่า “หมาเห็นข้าวเปลือก” หมายถึง คนที่อยากได้สิ่งที่เป็นประโยชน์หรืออำนวยความสะดวกสำราญให้แก่ตน แต่สุดความสามารถที่จะเอามาใช้หรืออำนวยความสะดวกให้แก่ตนได้ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 1300) ดังนั้น ใครมีพฤติกรรมคล้ายกับสุนัขดังกล่าวนี้ มักจะถูกนำมาเปรียบเทียบกับกัน

### 5.15 หมาเห่าใบตองแห้ง

สำนวนว่า “หมาเห่าใบตองแห้ง” หมายถึง คนที่ชอบพูดอะะอะแสดงว่าเก่ง แต่ไม่กล้าจริง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 1300) ใบตองแห้ง คือใบตองกล้วยที่ตายแล้วห้อยติดอยู่ติดกับต้นกล้วย เมื่อมีลมพัดมาจะเสียดสีกันทำให้เกิดเสียงดัง เมื่อสุนัขได้ยินเสียงเข้าก็เลยเห่า (ขุนวิจิตรมาตรา, 2538) แรก ๆ สำนวนนี้คงหมายถึงการพูดอะไรที่ไม่ใช่เหตุผล ต่อมาได้หมายถึงการพูดอะไรที่ไม่จริงหรือไม่กล้าจริง ได้แต่พูดนั่นเอง

จากสำนวนเกี่ยวกับสุนัขหรือหมาต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่ามุมมองของผู้คนในบริบทสังคมไทยที่มีต่อสุนัขนั้นเริ่มเป็นเชิงลบหรือในด้านเสียโดยมาก เป็นทัศนคติที่ไม่ดีต่อสุนัข โดยการใช้หมาเปรียบเทียบกับคนพาล คนที่รับใช้ผู้อื่นเมื่อเวลายังทำประโยชน์ให้ได้ คนซึ่งเป็นที่รังเกียจของคนอื่น คนที่มีกรรมร่วมกันเพื่อมาทำร้ายกับคนคนเดียว คนที่ทำตัวเข้าด้วยทั้งสองฝ่าย คนที่ชอบยกตัวเอง คนโอ้อวด คนที่ทำอะไรผิดพลาดจนได้รับความอับอาย คนที่น่ารังเกียจ ไม่ควรคบหาสมาคมด้วย คนที่อาละวาดพาลหาเรื่องผู้อื่น คนที่ชอบทำร้ายผู้อื่นลับหลัง คนที่ตีแต่ส่งเสียงอะะอะอวดเก่ง คนที่ต่อสู้อะะอะโต้ตอบโต้โดยไม่เตือนล่วงหน้า และคนที่ขาดความเป็นระเบียบ มีความสกปรกเลอะเทอะ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะพฤติกรรมที่สุนัขแสดงออกมาและเป็นสิ่งที่คนสังเกตเห็นได้เนื่องจากหมาเป็นสัตว์เลี้ยงหรือสัตว์ที่อยู่ใกล้ตัวคนในสังคมไทย จึงทำให้คนในสังคมไทยมองสุนัขในเชิงลบ นั่นเอง

## 6. “หมา” ในบริบทศาสนา

นอกจากข้อมูลเกี่ยวกับหมาในบริบทสังคมไทยแล้ว ต่อไปนี้ผู้เขียนจะนำข้อมูลจากศาสนาที่มาจากประเทศอินเดีย 2 ศาสนา คือ 1) ศาสนาพุทธ และ 2) ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ซึ่งมีการกล่าวถึง “หมา” ไว้ในคัมภีร์ เพื่อนำมาวิเคราะห์อันจะทำให้ผู้อ่านเห็นว่า ในมุมมองของศาสนาที่มีต่อหมานั้นเป็นอย่างไร

### 6.1 “หมา” ในมุมมองของพระพุทธศาสนา

ในมุมมองของพระพุทธศาสนา จะมองว่าหมาแท้ที่จริงก็คือ “สัตว์” โดยคุณสมบัติสัตว์ย่อมต่ำกว่าคนหรือมนุษย์ สุนัขหรือหมาเป็นเพียงสัตว์ดิรัจฉาน ดังนั้น หมาจึงต่ำกว่า

คน และยังได้สร้างความไม่เท่าเทียมระหว่างมนุษย์กับสัตว์เดรัจฉานด้วยการพูดถึง อานิสงส์แห่งการให้ทานไว้ด้วย กล่าวคือ ในทักขิณาวิภังคสูตร มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์ (ม.อุ. (ไทย) 14/379/428) ได้ระบุไว้ว่า แม้จะให้ทานแก่สัตว์เดรัจฉานทุกประเภท (มีหมา เป็นต้น) ผลแห่งทานนั้นจะย้อนกลับมาส่งผลแก่ผู้ให้ 100 เท่า แต่ถ้าให้ทานแก่ปุถุชนผู้ทุศีล ผลแห่งทานนั้นจะย้อนกลับมาส่งผลแก่ผู้ให้ 1,000 เท่า แม้ว่าคนผู้นั้นจะเป็นคนทุศีล (คนไม่ดี) ก็ตาม ทั้งนี้ เพราะสัตว์มีวาสนาน้อยกว่ามนุษย์และสัตว์ไม่ใช่เนื้อนาบุญที่ดี ดังนั้น หากกับคนจึงแตกต่างกันชัดเจนมาก

นอกจากนี้ ในอรรถกถาสุสสุต (ม.อุ. (ไทย) 14/294/353) ยังได้กล่าวไว้ว่า การเกิดเป็นหมานั้นก็ด้วยวิบากกรรมที่ไม่ดี มีเรื่องเล่าพอเป็นตัวอย่างว่า ในสมัยพุทธกาล มีพราหมณ์คนหนึ่งเป็นเศรษฐีในหมู่บ้าน แต่นิสัยโลภและตระหนี่มาก ไม่เคยให้ทานอะไรกับใคร แม้ข้าวทัพพีเดียวก็ไม่เคยถวายพระพุทธเจ้าที่อยู่วัดใกล้หมู่บ้าน เมื่อตายแล้วจึงไปเกิดเป็นหมาในบ้านตัวเอง สาเหตุเพียงเพราะวิบากกรรมไม่ดี คือความโลภและความตระหนี่มากนั่นเอง

ด้วยความเชื่อเรื่องบาปบุญคุณโทษทางศาสนาดังที่ได้กล่าวมา ผสมกับพฤติกรรมและนิสัยของหมาที่ไม่น่าพึงพอใจหลายอย่าง เช่น ขอบหอน ขอบเห่าเสียงดัง กินอยู่สกปรกด้วยแล้ว หมาจึงดูต้อยต่ำลงไปเป็นอย่างมากในสายตาของคนในสังคมไทย ทำให้เกิดมโนทัศน์และวาทกรรมหมาในเชิงลบเป็นอย่างมาก สุดท้ายถูกกล่าวหาว่าเป็นตัวแทนของความต่ำ ดังนั้น จากสุนัขความหมายดี ๆ จึงได้กลายมาเป็นหมาซึ่งมีความหมายในเชิงลบโดยสมบูรณ์แบบ

## 6.2 “หมา” ในมุมมองของศาสนาพราหมณ์

แม้ว่าสุนัขหรือหมาจะถูกมองในเชิงลบและได้รับวาทกรรมในทำนองเสียหยาเป็นส่วนใหญ่จากสังคมไทยแล้ว อย่างไรก็ตาม สมัยหนึ่งสุนัขหรือหมาที่เคยมีชีวิตในรูปแบบของสุนัขที่ดี ดังจะเห็นได้จากข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ที่ว่า แรก ๆ สุนัขเกิดขึ้นทางข้าวโลกเหนือ เป็นสัตว์ที่คู่ดีมีเกียรติมาก หรือแม้แต่ในคัมภีร์ราชันีซึ่งเป็นคัมภีร์เก่าแก่ได้รวบรวมคติพจน์ทางศาสนาพราหมณ์ มีเนื้อหากล่าวสอนทางด้านหลักการปกครองของ

พระราชฯ หรือหลักการปกครองบ้านเมือง ก็ยังยกย่องให้เกียรติสุนัขนั้ ดังปรากฏคำยกย่องสุนัขนั้ในโคลกภาษาสันสกฤต ดังต่อไปนี้

พหวาศี สวลปลสูษฏะ

สุนัโทร ลขเจตนะ /

สวามิกฤตศ จ ศุรศ จ

ษเตเต ศวานโต คุณะ //

(คำแปล) คุณสมบัติที่มนุษย์พึงเรียนรู้จากสุนัข มี 6 ประการ คือ

1) กินมาก 2) พึงพอใจแม้กับสิ่งเล็กน้อยที่มีอยู่ 3) นอนง่าย

4) ประสาทไว 5) จงรักภักดีต่อเจ้านาย และ 6) กล้า

(ราชบัณฑิตยสถาน, 2535: 16)

จากข้อความเกี่ยวกับการยกย่องให้เกียรติสุนัขนั้ดังกล่าวในคัมภีร์ราชันินินั้ ผู้เขียนสามารถอธิบายเชิงวิเคราะห์คุณสมบัติของสุนัขนั้ในเชิงบวกที่ปรากฏในคัมภีร์ราชันินินั้ได้ดังนี้

1) กินมาก (ถึงคราวกินก็กินให้อิ่ม)

สุนัขนั้เป็นสัตว์ที่ต้องใช้พลังงานในการทำหน้าทึ่ เช่น เมื่ออยู่กั้บเจ้าของ ก็จะต้องจงรักภักดีและซื่อสัตย์ต่อเจ้าของ บางครั้งก็จะช่วยเจ้าของทำอะไรเล็ก ๆ น้อย ๆ มีการออกล่าอาหารเป็นต้น ซึ่งจำเป็นต้องใช้พลังงาน หรือแม้แต่ในยามจำเป็น ก็สามารถเข้าช่วยเจ้าของได้อย่างกล้าหาญเช่นเดียวกัน ดังนั้น ถึงเวลากินอาหาร สุนัขนั้ก็จะกินอย่างเต็มที่เพื่อให้อิ่ม ทั้งนี้เพื่อจักได้มีกำลังเพื่อทำหน้าทึ่ของตนต่อไป

2) พึงพอใจกับสิ่งเล็กน้อยที่มีอยู่ (ถึงคราวมีน้อย ก็พอใจตามที่มี)

สุนัขนั้ถึงคราวกินอาหารก็กินเต็มที่เพื่อให้อิ่ม จักได้เกิดพลังงานในการทำหน้าทึ่อย่างไ้่ก็ตาม บางเวลาเมื่อมีของกินเล็กน้อย สุนัขนั้ก็รู้จักมีความพึงพอใจกับอาหารหรือสิ่งที้นตนเองมีอยู่นันั้ และพร้อมที่จะทำหน้าทึ่ของตนเองเพื่อเป็นการรับใช้เจ้าของหรือเจ้านาย

### 3) นอนง่าย (นอนที่ไหนก็นอนได้ไม่ติดที่)

สุนัขเป็นสัตว์ที่มีความเป็นอยู่เรียบง่าย ไม่ว่าจะพักหรือนอนที่ไหนก็สามารถนอนได้ ย้ายไปนอนตรงโน้นตรงนี้ หรือที่ไหน ๆ ก็สามารถที่จะนอนได้ นับว่าเป็นคุณสมบัติที่ดีอีกอย่างหนึ่งของสุนัข ซึ่งลักษณะเช่นนี้อาจใช้ไม่ได้กับสัตว์ชนิดอื่น ๆ ซึ่งจะต้องนอนในที่ประจำจึงจะสามารถนอนหลับได้

### 4) ประสาทไว (มีระบบรับรู้และสัมผัสรวดเร็ว)

สุนัขนับได้ว่าเป็นสัตว์ที่มีระบบประสาทรับรู้รวดเร็ว มีประสาทสัมผัสด้านการได้ยินที่ดีเลิศ สุนัขสามารถได้ยินเสียงที่มีความถี่ต่ำและสูงกว่าช่วงการได้ยินของมนุษย์ถึงสองเท่า นอกจากนี้ สุนัขยังมีเซลล์ประสาทรับกลิ่นจำนวนมาก สุนัขใช้กลิ่นในการทำ ความเข้าใจสิ่งแวดล้อมรอบตัวเช่นเดียวกับการใช้กลิ่นเพื่อจดจำคนและสัตว์อื่น ๆ ที่อยู่ ในสภาพแวดล้อมเดียวกัน

### 5) จงรักภักดีต่อเจ้าของหรือเจ้านาย (มีความซื่อสัตย์ต่อนายที่หาตัวจับยาก)

สุนัขเป็นสัตว์ที่มีความจงรักภักดีต่อเจ้าของหรือเจ้านาย เป็นธรรมชาติว่าเจ้าของคนใดเลี้ยงสุนัขไว้ โดยมากสุนัขก็จะติดบ่อกับเจ้าของคนนั้นด้วย และยังจัดเป็น สัญชาตญาณอย่างหนึ่งด้วย กล่าวคือ เมื่อสุนัขหรือหมารู้ว่าถ้าทำให้เจ้าของหรือเจ้านาย พอใจ ก็จะได้สิ่งตอบแทนมีการได้ของกินและที่อยู่ เป็นต้น ดังนั้นสุนัขหรือหมาจึง จำเป็นต้องให้ความจงรักภักดีต่อเจ้าของหรือเจ้านาย

### 6) ความกล้าหาญ (มีความกล้าหาญเด็ดเดี่ยวในการต่อสู้)

สุนัขเป็นสัตว์ที่มีความกล้าหาญและสามารถนำมาฝึกเพื่อช่วยกิจการต่าง ๆ ตามที่ ต้องการได้ เช่น สุนัขตำรวจ สุนัขกู้ภัย ล้วนแสดงให้เห็นถึงความกล้าหาญของสุนัขหรือ หมาที่จะนำมาช่วยงานของหน่วยงานต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี บางครั้งสุนัขเมื่อมีการต่อสู้ ก็จักกล้าหาญและเข้าต่อสู้อย่างเด็ดเดี่ยวอีกด้วย

อีกทั้งยังมีเรื่องราวเกี่ยวกับสุนัขซึ่งกล่าวไว้ในคัมภีร์พระเวทว่า ตามตำนานของ ฮินดู "สรมะ" เป็นสุนัขเพศเมีย ได้รับการกล่าวถึงว่าเป็นสัตว์ที่เกี่ยวข้องกับพระอินทร์ หรือเรียกว่าเป็นเทพศุณี สรมะนี้ปรากฏให้เห็นเป็นครั้งแรกในคัมภีร์ฤคเวทของฮินดูซึ่งเป็นตอนเหตุการณ์ที่เธอได้ช่วยพระอินทร์หาว่าศักดิ์สิทธิ์ที่สุรชโมโยไปจนพบ ต่อมา

ตำนานเรื่องนี้ก็ได้มีการนำมาเล่าสืบต่อกันในคัมภีร์รุ่นหลัง สรمانี้เกี่ยวข้องกับพระอินทร์อยู่หลายครั้ง แม้แต่ในเรื่องมหากาธะและบางปุราณะก็ยังได้มีการกล่าวถึงสรมานี้ด้วยเช่นกัน ในพระเวทยุคฤคเวทไม่ได้ระบุถึงสรมาว่าเป็นหมา แต่ต่อมาได้มีการพูดถึงมากขึ้น ที่สำคัญสรมานี้ได้รับการกล่าวขานว่าเป็นแม่ของสุนัขทั้งหลายอีกด้วย

จากข้อความทั้งหลายดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่าสุนัขตั้งแต่ก่อนนั้นเป็นสัตว์ที่มีพฤติกรรมน่าก่อกวน แม้แต่คนก็ควรเอาเยี่ยงอย่าง ดังได้กล่าวไว้ในคัมภีร์ราชনীติของศาสนาพราหมณ์ โดยเฉพาะสองข้อสุดท้าย คือความจงรักภักดีต่อเจ้าของหรือเจ้านาย และความกล้าหาญ นับว่าชัดเจนเป็นอย่างมากในสังคมไทย เพราะหากพิจารณาให้ดีจะพบว่าหมาเป็นสัตว์เลี้ยงที่จงรักภักดีต่อเจ้าของหรือเจ้านาย ดังเห็นได้จากข่าวที่สุนัขนอนเฝ้าเจ้านายที่เสียชีวิตไปแล้วตลอดคืนจนรุ่งเช้า

## 7. สรูป

จากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับหมา ในบริบททางภาษา สังคม และศาสนา ดังที่ได้นำเสนอข้างต้น สรุปได้ว่า ในบริบททางภาษา ดั้งเดิมหมาเป็นสัตว์ที่มีเจ้าของและมีเลื่อมใส ต่อมาได้ท่องเที่ยวไปเรื่อย ๆ จับกระต่ายเป็นอาหารบ้าง ส่วนหมาในบริบทสังคมไทย ที่สะท้อนผ่านสำนวนต่าง ๆ ที่ใช้หมาเป็นสื่อเปรียบเทียบกับคน ส่วนใหญ่สำนวนจะสื่อหรือเป็นไปในทางเสียหายหรือภาพด้านลบ

หมาในบริบทศาสนา พบว่า ในมุมมองของพระพุทธศาสนา หมายถึงความหมายในเชิงลบ ในทางตรงกันข้าม คัมภีร์ราชনীติของศาสนาพราหมณ์ได้ยกย่องพฤติกรรมของหมาว่าควรเอาแบบอย่าง มีความจงรักภักดีต่อเจ้านาย กล้าหาญ ประสาทไว กินมาก นอนง่าย และมีความพึงพอใจกับสิ่งเล็กน้อยที่มีอยู่ นับว่า เป็นสิ่งดี ๆ ที่ควรเลียนแบบอันจักเกิดเป็นประโยชน์แก่ผู้นำไปศึกษาและทำตาม มโนทัศน์เกี่ยวกับหมาจะกลับขึ้นไปเป็นเชิงบวกดังเดิมได้ยาก แต่หากจะพิจารณาในด้านบวก หมาก็เป็นหนึ่งในสัตว์หลายประเภทที่มีความซื่อสัตย์ ความจงรักภักดีต่อนาย และความกล้าหาญ นอกจากนี้ในคัมภีร์ราชনীติ ก็มีคำสอนที่ทำให้คนในสังคมไทยได้เรียนรู้สิ่งดี ๆ จากหมาไว้ด้วยเช่นกัน

## รายการอ้างอิง

- จันทบุรินฤนาถ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระ. (2513). ปทานุกรมบาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤต. พระนคร: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- ญาดา อารัมภ์. (2564). “จำ จ๊ะ วรรณคดี: หมา หรือ คน” มติชน (ออนไลน์). เข้าถึงเมื่อวันที่ 16 มิถุนายน 2567. เข้าถึงได้จาก [https://www.matichonweekly.com/column/article\\_472874](https://www.matichonweekly.com/column/article_472874)
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2550). พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด ศัพท์วิเคราะห์. กรุงเทพฯ: เลียงเชียง.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2535). ราชনীติ-ธรรมনীติ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สหธรรมิก.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2539). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- วิจิตรมาตรา, ขุน. (2538). สำนวนไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย-ญี่ปุ่น).
- สมบัติ พลายน้อย. (2553). เกร็ดภาษาหนังสือไทย เล่ม 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์พิมพ์คำ.
- Boruah, B.K. (2014). *Comparative Tai Vocabulary*. Dibrugarh: Centre for Studies in Language, Dibrugarh University.
- Dhongde, R.V. and Phramaha Wilaisak Kingkham. (1992). “Standard Thai and Tai Phake: A Comparison of Phonology and Morphology

- (Online).” Accessed 16 June 2024. Available from <http://sealang.net/sala/archives/pdf8/dhongde1992standard.pdf>
- Monier-Williams, M. (2002). **A Sanskrit-English Dictionary**. Delhi: Motilalbanarasidass.
- Raghavan, V. (1961). **Sanskrit Literature**. Delhi: Government of India Press.
- Weingken, N. (2024). Taiphake High and M.P. School’s Teacher. Interview, June 16.
- Willem, B.B. (2006). **Gone to the dogs in ancient India**. Verlag der Bayerischen Akademie der Wissenschaften.